

Fransız Nietzscheciliği: Michel Foucault'yu Hatırlamak

Dr. Öğr. Gör. Arif AKBAŞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu,
Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı,
Eposta: aakbas@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-8480-4350

ÖZ

Jean Baudrillard, 1977 tarihli *Oublier Foucault* adlı kitabında (çev. Foucault'yu Unutmak) "Foucault'nun söyleminin, tanımladığı güçlerin bir aynası olduğunu" iddia etmiştir. Ona göre Foucault'nun arzu, cinsellik, delilik, baskı, iktidar, güç, beden, disiplin vs. üzerine yorumlar ve söylemler geliştirmesinin altında bütün bu konuların anlamını yitirmiş olması yatmaktaydı. Baudrillard'ın eseri bu konuya giriş niteliğinde olan en iyi çalışmalardan biridir. 1983 yılında başlayan yeni "Yabancı Ajanlar" serisinin kitapları, ancak Foucault'ya yapılan saldırı onu biraz sorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle, iktidarın bu yeni versiyonu ile arzunun Deleuze ve Lyotard tarafından önerilen yeni versiyonu arasındaki örtüşme ile ki bu tesadüfi değildi; basitçe Foucault'da arzunun yerini iktidar almaktaydı. Foucault'da arzu yoktur, onun yeri çoktan alınmıştır. İktidar arzuya karışır, arzu ise güce karışır. İşte bu nedenle Baudrillard, bu filozofu unutmayı öne sürer. Foucault'nun bilgi/ iktidar söylemi, Fransız Nietzscheciliği ile de bağlantılıdır. Bu makalede Foucault'nun düşünceleri Fransız Nietzscheciliği bağlamında değerlendirilecektir. Makalede; Fransız Nietzscheciliği ve Foucault ile Nietzsche çalışmaları hakkında güncel tartışmalara yer verilmiştir. Bu metnin yazılma amacı Foucault'nun karmaşık bazı fikirlerine açıklık getirmektir. Sonuç ve önerimiz Foucault'un unutulmayacak düzeyde bir filozof olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Foucault, Nietzsche, Fransız Nietzscheciliği*

French Nietzscheanism: Remembering Michel Foucault

ABSTRACT

Jean Baudrillard claimed in his 1977 book *Oublier Foucault* (trans. *Forgetting Foucault*) that “Foucault’s discourse is a mirror of the forces he describes”. According to Foucault, desire, sexuality, madness, oppression, power, power, body, discipline etc. The reason behind the development of comments and discourses on the subject was that all these issues had lost their meaning. Baudrillard’s work is one of the best introductory works on this subject. The books in the new “Foreign Agents” series that started in 1983, but the attack on Foucault has made it somewhat problematic. Thus, with the overlap between this new version of power and the new version of desire proposed by Deleuze and Lyotard, which was not accidental; In Foucault, desire was simply replaced by power. In Foucault there is no desire, its place has already been taken. Power mingles with desire, and desire mingles with power. This is why Baudrillard suggests forgetting this philosopher. Foucault’s discourse of knowledge/ power is also related to French Nietzscheism. In this article, Foucault’s thoughts will be evaluated in the context of French Nietzscheism. The article discusses current debates on French Nietzscheanism and studies on Nietzsche with a focus on Foucault. The purpose of this text is to clarify some of Foucault’s complex ideas. The result and our suggestion is that Foucault is an unforgettable philosopher.

Keywords: *Foucault, Nietzsche, French Nietzscheism*

GİRİŞ

Nazi diktatörlüğü (1933-45) altında, Almanya’da felsefe fiilen bastırılmıştır. Üretken bir yazar olan Heidegger bile bu yıllarda çok az yayın yapmıştır. Heidegger, 1933’te Nazi Partisi’ne katılmış ve üyeliğinden asla vazgeçmemiştir (Sluga, 1933: 29). Fransız savaşları sonrası Hegel, Husserl, Heidegger ve her şeyden önce Nietzsche dahil olmak üzere Alman düşüncesine yönelik bir ilgi doğurmuştu. Pek çok yorumcunun işaret ettiği gibi, Almanya’nın savaş sırasında siyasal alanda elde edemediği hegemonyasını bu dönemde Fransız yaşamında yaşıyor olması ironikti.

1930'larda Paris'te, Rus göçmen filozof Alexandre Kojève (1902–68), Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi* üzerine Fransız toplumunun en seçkin figürlerinin katıldığı bir dizi seminer düzenledi (Jacobs & Wilson, 2023: 7). Kojève'in kendine has Hegel okuması, muhtemelen romancılar ve şairler üzerinde filozoflardan çok daha büyük bir tüketilme etkisi yaratmıştı. Ancak Sartre'in öznelerarasılığının yükünün gerektirdiği çatışma yüklü olduğu görüşleri üzerinde derin bir geçirme süresi oluşturmaktaydı: "Öteki" öncelikle, öznenin korunması demektir. Belki de Kojève'nin tek gerçek uygulamaları varisi, 1939'da *Tinin Fenomenolojisi*'nin ilk Fransızca çevirisini ve 1946'da etkili bir yorumu olan *Genesis and Structure of Hegel's Phenomenology of Spirit*'i yayınlayan Jean Hyppolite (1907-68) idi (Hyppolite, 1974: 20).

Nietzsche'nin Kıta felsefesi üzerindeki etkisi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Fransız entelektüel Solu ve post-yapısalcılar arasında çarpıcı biçimde artmıştır. Filozof René Girard'a göre Nietzsche'nin en büyük siyasi mirası, aralarında Georges Bataille, Pierre Klossowski, Michel Foucault, Gilles Deleuze (ve Félix Guattari) ve Jacques Derrida'nın da bulunduğu 20. yüzyıl Fransız filozoflarında yatmaktaydı (Girard, 1984: 816-835). Bataille'in çalışmalarından kaynaklanan bu felsefi hareket, *Fransız Nietzscheciliği* olarak adlandırılmıştır (Schrift, 2014: 7-9). Foucault'nun daha sonraki yazıları, örneğin; *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason* [Delilik ve Medeniyet], *The Birth of the Clinic* [Kliniğin Doğuşu: Tıbbi Algının Arkeolojisi], *The Order of Things* [Şeylerin Sırası], yapısalcılıkla artan ilgisini gösteren ve daha sonra uzaklaştığı yayınlardı. Bu ilk üç tarih, Foucault'nun geliştirmekte olduğu *bilgi arkeolojisi* adlı tarih yazım tekniğini örneklendiriyordu. Foucault, daha sonra yetmişli yıllarda *The Archaeology of Knowledge*'ı [Bilgi Arkeolojisi], *Discipline and Punish* [Disiplin ve Ceza: Hapishanenin Doğuşu], ve *The History of Sexuality* [Cinselliğin Tarihi] yayımlamıştır. Bu yapıtlarında o genellikle; biyoiktidar, disiplin kurumu, söylem analizi, söylemin oluşumu, dispozitif, bilgi arkeolojisi, cezaevlerinin durumu, kliniklerin durumu, şecere, yönetimsellik, heterotopya, bakış, sınırdaki deneyimler, bilgi-iktidar/ güç ilişkisi, panoptisizm, özneleştirme, episteme, görünürlük, hakikat rejimleri vb. konularla ilgilenmekteydi.

Ancak Fransa'daki Hegel Rönesans'ı kısa sürmüştür. Gerçekte de 1950'lerin sonu ve 60'ların başında Hegelcilik, onu çağdaş felsefenin üzerine getirmek ya da olumsuzlamak için ihtiyaç duydukları şeyleri bir

paradigması olarak gören birçok Fransız filozof arasında bir küçümseme nesnesi haline geldi. Yani öznelcilik [öznel deneyime hayali vurgu], metafizik ve akıl sıklıkla tartışıldı. Sosyal bilimlerdeki (kesinlikle dilbilim ve antropoloji) yeni gelişmelerden ve Nietzsche'nin metafizik karşıtı doktrinlerinden ve daha sonrakilerden etkilenmiştir. Heidegger'i benimseyen yeni nesil filozoflar, Sartre'ci/ varoluşçu hümanizmi devirmek için yola çıktı. Onların görüşlerine göre, öznelcilik ve metafizik aşırılığın en son cisimleşmiş haliydi. 1945'te Sartre, "Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir" adlı etkili bir broşür yayınladı (Peters, 2022: 2331). Bununla birlikte, Sartre'dan sonraki genç nesil Fransız filozoflar için 19. yüzyıldaki Auguste Comte'dan kaynaklanarak andıkları hümanizm, tarihin çöp kutusuna atılmayı hak eden köhne bir kavramdı. Heidegger'in 1947 Alman filozofun, Sartre tarafından temsil edilen Fransız varoluşçu hümanizmine bir yanıt olarak amaçladığı "Hümanizm Üzerine Mektup" yayımlandı (Heidegger, 1993: 189). Sartre, kendi içinde somutlaşan insan varoluşunun saygınlığını vurgularken, Heidegger varlığının önceliğini ve sahip olduğu, elinde tuttuğu olarak, İnsanın türevi veya madun statüsünü vurgulamaktaydı. Dolayısıyla, Sartre'ın mevcut geçmiş durumu yalnızca insanların var olduğu bir durum olduğunu gözlemlerken, Heidegger biz tam olarak esasen varlığın olduğu bir durumdayız konusunda ısrar etmekteydi. Felsefi hümanizm karşıtlığının bu yeni ruhunda, Michel Foucault *The Order of Things*'de muzaffer bir tarzda, insanın yalnızca yeni bir icat olduğunu [bu] bilgimizin yeni bir biçim keşfettiğinde tekrar ortadan kaybolacağını ilan etmekteydi.

Fransız Nietzscheciliği ve Foucault

Bir sanatçı olarak insanın Avrupa'da Paris dışında evi yoktur. Alan D. Schrift; "French Nietzscheanism" makalesinde entelektüeller, Fransız Nietzscheciliği'ni düşündüklerinde bunu 1960'lı yıllardaki felsefi tartışmalarıyla ilişkilendirmekteydi (Schrift, 2010: 19). Fakat Fransız Nietzscheciliği'nin aslında uzun bir geçmişi vardır. Tarihsel açıdan bu durumun üç ayrı/ farklı perspektifi bulunmaktaydı. 1890'ların başlarında bu konuyla hem avangard Sol hem de neoroyalist Sağ ilgilenmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan daha önceki yıllarda konformist olmayan entelektüeller arasında da konu popülerdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve son olarak 1960'lardan 1970'lere kadar Fransız filozoflar arasında Nietzscheci düşünceler sıklıkla tartışılmaktaydı. Nietzsche'nin düşünceleri bir şekilde Fransa'ya çekildi ve eserlerinin tercümelemleri orada da bulunmaya başlamıştı. Richard Wagner à Bayreuth, herhangi bir eserin ilk

çevirisini, Nietzsche'nin yapıtlarından birini Ocak 1877'de yayımlamıştı (Wagner, 1877: 3). Nietzsche'nin ilk eserleri ortaya çıktığında; *Thus Spoke Zarathustra* [Böyle Buyurdu Zerdüş] (Nietzsche, 2021: 352) ve *The Case of Wagner* [Wagner Olayı-Nietzsche Wagner'e Karşı] (Nietzsche, 2012: 95) hemen İngilizcesi de yayımlanmıştı. Henri Albert'in zaten Nietzsche'nin yapıtlarını bir çevirisini yayımlama planı önceden vardı. 1909'da tamamladığı bir proje olan, Mercure de France aracılığıyla, *Ecce Homo*'nun Fransızca çevirisi de nihayet yayımlanmıştı. Ancak Nietzsche'nin eserlerinin Fransa'daki bu ilk coşkulu kabulü, 1960'larda post yapısalcılığın ortaya çıkışıyla da ilintiliydi. Fransa'da Nietzschecilik bilinirlik açısından Nietzsche'nin eserleri 1950'lerin sonlarına kadar ortaya çıkmamıştır. Sonraki yıllarda ise filozof Fransız düşünürleri tarafından felsefe olarak ciddiye alınmıştır (Schrift, 2010: 20).

Foucault, yaptığı bir konuşma da “Eğer iddialı olmak isteseydim yaptığım işin genel başlığı olarak Ahlakın Soykütüğü”nü kullanırdım. Güç ilişkisini felsefi söylemin genel odak noktası olarak belirleyen Nietzsche'ydi. Oysa Marks için bu üretken güç ilişkisiydi. Nietzsche aslında iktidarın filozofudur. Kendini sınırlamak zorunda kalmadan gücü düşünmeyi başarmıştır. Bunu yapmak içinde politik bir teori geliştirmiştir” demektedir (Foucault, 1980: 53). Michel Foucault Nietzscheci temaları kullanan belki de en açık örnektir. Bu temalar 1960'larda ve 1970'lerde Fransız felsefesinin özüne entegre edilmiştir. Foucault kendi düşüncesini sürekli olarak onun açtığı alana yazdığı dibacelerle geliştirmiştir. Foucault, Nietzsche'yi ilk kez 1953'te tesadüfen okumuştur. Aslında Bataille okuyarak onu tanımıştı. Ancak daha sonra kendisinin de söyleyeceği gibi, her ne kadar tuhaf görünse de o Nietzsche'yi bilginin tarihiyle aklın tarihine ilişkin bir araştırma perspektifinden görmüştü. Başka bir deyişle, bu onun bir konuyu detaylandırma çabasıydı. Rasyonalite tarihi ve onu ilk kez iktidara yönlendiren şey onun iktidara yönelik sorgulaması değil Nietzsche'yi okumasıydı (Schrift, 2010: 32).

Paul-Michel Foucault'nun düşünceleri akademisyenleri, özellikle iletişim çalışmaları, antropoloji, psikoloji, yaklaşım, kriminoloji, düşünce kültürel çalışmaları, edebiyat teorisi, feminizm, Marksizm ve eleştirel teori alanlarında çalışanları sıklıkla etkilemiştir. Foucault'nun teorileri öncelikle iktidar ve bilgi arasındaki ilişkilere ve bunların bir toplumsal kontrol biçimi olarak nasıl bir faaliyette olduğuna değinir. Bu durum Nietzsche'nin “güç istenci” kavramıyla da ilişkilidir. 1950'lerin başlarında Foucault,

hayatı boyunca yaşamına temel etkisi olmaya devam eden Alman filozof Friedrich Nietzsche'nin etkisine/ yörüngesine girmiştir. Foucault'nun daha sonraki yazıları, Nietzsche'nin soykütük yöntemini temeldencilik karşıtı bir yaklaşım geliştirecek şekilde gözden geçirmektedir. Böylece siyaseti birleştirmek yerine bölen ve parçalayan iktidar teorilerine de nüksetmişti. (Liberal siyaset teorisi geleneğinde açıkça görüldüğü gibi) Nietzsche'nin Sol yorumcularının tartışmasız en önde geleni olan Deleuze, köksap ve diğer “dışarıdakiler” gibi kavramları devlet iktidarına eklemek için Marksist meta fazlası nosyonları ve Freudcu arzu fikirleriyle birlikte çok kötülener “güç iradesi” tezini kullanmaktaydı.

Michel Foucault, *Nietzsche, Genealogy, History* [Nietzsche, Şecere, Tarih] çalışmasında şecerenin tipik olarak bir atadan gelen sürekli bir soy hattını takip eden ve sıklıkla bir aile ağacı şeklini almasına değinmektedir. Aynı zamanda tarihsel bir süreci daha geniş anlamda, olayların ardı ardına dayalı tutarlı, doğrusal bir sistemin ortaya çıkarılması olarak tanımlar. Ancak Michel Foucault'nun soykütüğü terimini kullanması, “sürekli bir çizgi” aracılığıyla izlenebilen bu doğrusal tarih projeksiyonunu sarsmaktadır. 1971 tarihli makalesi *Nietzsche, Şecere, Tarih*, şecerenin yakın ve dikkatli inceleme gerektiren bir tür palimpsest olarak tanımlanmasıyla açılmaktaydı: “Şecere gri, titiz ve sabırla işlenen bir belgeseldir. Karmaşık ve karışık parşömenlerden, defalarca çizilmiş ve yeniden kopyalanmış belgelerden oluşan bir alanda faaliyet göstermektedir.” (Foucault, 1984: 76) Nietzsche'nin terminolojisini kendisine rehber edinen Foucault, metafizik bir soy kütüğü anlayışını çürütmeye ve yeni bir soy kütüğüne zemin hazırlamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken, masum bir başlık taşıyan bu makale, Foucault'nun kendi soy bilim yöntemini düzgün bir şekilde özetlemektedir.

Foucault'nun çürütmeyi amaçladığı metafizik tarih anlayışı, sanki tarih bir tür başarıya doğru ilerliyormuş gibi, tarihi bir kesinlik veya ilerleme duygusuyla kösteklenecektir. Bunun yerine Foucault, tarihçilerin gözlerini bol ayrıntılara doğru yeniden eğitmek ve görünürde tarih eksikliği olan yerlere dikkat çekmektedir. Bu yerler “duygular, sevgi, vicdan, içgüdüler”, değerler, çilecilik, bilgi ve hakikat kavramları ve önerilen kökenler gibi verili kabul edilen şeyler olabilir. Foucault, üç tarihsel yöntem öne sürmeden önce, Friedrich Nietzsche'nin çalışmalarından, özellikle Ahlakın Soykütüğü'nden, dört soy bilimsel terimi açıklığa kavuşturur: Köken, İniş, Ortaya Çıkış ve Gerçek Tarih. Foucault, Ursprung ya da “köken” sorusuyla

başlıyor ve Nietzsche'nin bu terimle soy bilimle ilgili olarak ne kastettiğini ve bu terimi neden şüpheli bulduğunu açıklamaktadır. Onun “kökenleri” varsayan soy kütükleriyle ilgili sorunu, onların “şeylerin tam özünü yakalamaya çalışmalarından” ve dolayısıyla “kaza ve ardılıktan oluşan dış dünyadan önce gelen hareketsiz formların varlığını varsaymalarından” kaynaklanmaktadır (Foucault, 1984: 78). Başka bir deyişle “kökenler”, tarihten önce kurulmuş bir modeli, tarihi oluşturan olayların uyduğu ve ulaştığı bir amacı ifade eder. Ancak Nietzsche'nin soy kütüğü, tarihsel olayların, çatışmaların ve güçlerin alanı dışında var gibi görünen istikrarlı kalıplara güvenmez.

Onun şeceresi daha şüpheli bir tutumu güçlendirmektedir. Örneğin, “akıl” gibi fikirlerin, ilerlemenin evrimsel tasarımı değil, tesadüften, yani bilim adamlarının tutkularından ve tartışmalarından türediği anlaşılmaktadır. Foucault, “Özgürlük” kavramının insan doğasında hiçbir temeli olmadığını, bunun yerine “egemen sınıfların bir icadı” olduğunu kabul eder. Nietzsche aynı zamanda tarihsel “kökenler”de örtük olarak bulunan İncilsel anlamlara da güvenmez. [Tanrı Öldü! Metaforundan dolayı] Kökenlerle meşgul olmak, doğum anını “en büyük mükemmellik anı” olarak algılamaya yönelik bir önyargıyı da ele vermektedir (Foucault, 1984: 79). Bu meşguliyet, zamanın bulandırdığı ve eğer ona geri dönebilseydik tümüyle öğreneceğimiz bir “gerçeği” inşa ederdi. Dolayısıyla tarihin bu “köken” görüşü, böyle bir doğumu çevreleyen gerçek tarihsel ayrıntıları gizleyen, kendi kendini idame ettiren bir anlatı yaratır. Doğum anının tercih edilmesi, kökeni, dini anlamda, bir “Düşüş”ten (İlk Günah) önce gelen Cennet Bahçesi zamanı olarak tasavvur eder ve tarihsel anlatıyı bir “teogoni”ye, tanrısallığa ya da İlahi Takdire kadar uzanan bir soyağacına dönüştürür.

Bu soy kütük tarzındaki tarihçiler kendi süreçlerini seküler olarak adlandırabilirler, ancak kökene ilişkin ayrıcalıkları teoloji damarında teleolojik veya amaç odaklı bir tarih anlayışıyla çelişmektedir. Ancak Foucault ve Nietzsche'ye göre gerçek tarihsel başlangıçlar ilahi veya amaçlı bir yücelik duygusundan yoksundur. Bunun yerine “alçakgönüllü... alaycı ve ironiktirler her türlü tutkuyu ortadan kaldırabilirler.” Foucault/Nietzsche'nin soy kütük yöntemindeki kökenler, tarihin doğasına sadık kalarak ayrıntıların bir parşömeni olarak kabul edilirse hayal kırıklığı yaratacaktır. Tarihin ayrıntılarına karşı alaycı ve komik bir duruşu benimsemek gerekir. Tarihi başlangıçlar romantikleştirilmemeli veya

kahramanlığın zaferleri olarak etiketlenmemelidir. Bu tür etiketlerin “gerçekliği”, tarihsel kökenlere dair şüpheleri alevlendirmektedir. Foucault'nun soy kütüğü resminde hakikatin kendisi incelemeyi gerektirmelidir. Zaman, “doğru” olduğu sanılan ama gerçekte tarihsel gerçeklerden sapan şeylere bir istikrar ve otorite duygusu bahşeder. Foucault başka bir pasajında şöyle yazmaktadır: “Gerçek, kuşkusuz, çürütülemeyecek türden bir hatadır, çünkü tarihin uzun pişirme sürecinde değiştirilemez bir biçime dönüşmüştür” (Foucault, 1984: 80).

Bu nedenle soy bilim, ikonoklazmayı ve yıkımı içermeli, kişinin “hakikat” kisvesi altında kabul etmekten korkabileceği şeyleri ortaya çıkarmalıdır. Foucault'nun soy kütüğü her zaman maddi, somut bir tarih olarak kalmalıdır. Tarihi bir tür dışsal veya içsel amaca göre düzenleyen metafizik teorilere ve köken hikayelerine katılamaz veya yalnızca yalanı sürdürmeye devam eder. Foucault daha sonra Nietzsche'nin ikinci soy kütük terimi olan Herkunft'u “iniş” olarak tanımlar. Bu kelimeyi daha yakından “soy” olarak tercüme etmek, bu modun ırkı ve/veya sosyal kimliği analiz ettiği anlamına gelebilir. Ancak Foucault, Nietzsche'nin bu terimi kullanımının, kültürlerin ve ırkların ortak özelliklerinden ziyade, karmaşık bir farklılıklar veya başlangıçlar ağını açıklamak için kullandığını öne sürmektedir. Soy kütüğü, kimliği “kayıp olayların bolluğundan” oluşan “boş bir sentez” olarak görmektedir. Kimlik ve benlik uydurmadır. Bu nedenle soy bilimci, bu uygun birliği, kimliği oluşturan “küçük sapmalar... tam tersine çevirmeler-hatalar, yanlış değerlendirmeler ve hatalı hesaplamalar... [ve] tesadüflerin dışsallığı” şeklinde ayırmalı veya bağlantısını kesmelidir. Foucault'ya göre kimlik, birleşik bir şeyden ziyade, sayısız rastlantılardan oluşur. Onun soy kütüksel yöntemi, sahte birliklerin bu tür tesadüflere bölünmesini gerektirir. “İniş”in parçalanma süreci aynı zamanda zorunlu olarak “kendisini bedene bağlar” çünkü beden “olayların yazılı yüzeyidir” (Foucault, 1984: 83). Tarihin oluşumuna giren tüm eylemler, olaylar ve seçimler bedenlerde iz bırakır. Kişinin inişi sinir sistemine, mizaca, sindirim sistemine kazınır; hatalı solunumda, yanlış beslenmede, atalarının hata yaptığı kişilerin zayıf ve bitkin bedenlerinde ortaya çıkar (Foucault, 1984: 82). Foucault'nun anlatmak istediği soy kütüğünün maddi bir tarih olması gerekiyorsa, o zaman fiziksel bedenler bu tarihsel belgelemede artan bir önem kazanır.

Foucault üçüncü soy kütük terimi olan Entstehung'u ortaya çıkış, ortaya çıkma anı olarak adlandırır. Ortaya çıkma, neyin ortaya çıktığını veya şu

anda neyin öne çıktığını açıklar. Ancak Foucault okuyucusunu “ortaya çıkışı tarihsel bir gelişimin son dönemi olarak düşünmekten kaçınması” konusunda uyarıyor çünkü bu, geçmiş için bir amaç varsayar. Bu görüşe göre işlerin şimdiki gidişatı kaçınılmaz gibi görünecektir. Dolayısıyla Foucault bizi, her şeyin şu anda olduğu gibi olmak zorunda olmadığını farkına varmamız konusunda uyarıyor; seçimler, şanslar ve hatalar söz konusudur. Ortaya çıkma anını “yalnızca bir dizi boyun eğdirmenin güncel bölümleri” olarak adlandırır. Foucault’nun soy kütüğünde tarihin olayları tam ifadesini boyun eğdirme fikrinde bulur. Bunları “tehlikeli bir tahakküm oyunu”, farklı güçlerin birbirine yaklaşan dinamiği olarak görmektedir. Ortaya çıkış yalnızca “güçlerin girişidir; bu onların patlamasıdır, her biri gençlik anlarında kanatlardan merkez sahneye sıçramadır” (Foucault, 1984: 84). Bu resimde net bir başlangıç, kesin bir son yok, sadece sürekli değişen bir güç alanı var gibi görünmektedir. Hiç kimse bu güç çatışmasının yazarı olduğunu iddia edemez. Üstelik Foucault bu tür güçler arasında hiçbir “ilişkinin” bulunmadığını iddia etmektedir. Yalnızca güç bir tür şiddetli, motivasyonsuz ve sonu olmayan bir “oyun”da birleşmektedir. Dolayısıyla Foucault’ya göre “yasa” kavramı tahakküm oyununda mevcuttur. Foucault, hukukun barış arzusundan kaynaklanmadığını savunmaktadır. Aksine, barış arzusu hukukun var olduğu sürekli şiddetten kaynaklanmaktadır. Tarihin bu tablosunda başarılı tahakküm, hukuk kurallarını ele geçirmeyi, onları kontrol etmeyi ve “kendi kurallarıyla yönetenleri alt edecek şekilde çalıştırmayı” içerir (Foucault, 1984: 86). Hukuk her zaman egemen bir gücün elinde bulunur ve gizliden o yöneticinin iradesine uyar. Böylece tarih, bu dinamik ve anlamsız iktidar oyununun bir dizi yorumu haline gelir. Şecere basitçe onu kaydeder. Foucault’nun dördüncü terimi, Nietzsche’nin wirkliche historie veya gerçek tarih olarak adlandırılan tarihsel “ruh” veya “anlam” kavramıdır. Metafizik filozoflar, gerçek tarih fikrini, tarihe zaten tamamlanmış bir şey olarak bakarak nesnellik taklidi yapan “tarihüstü bir perspektife” dönüştürürler (Foucault, 1984: 86). Foucault, bu görüşün belirli varsayımları üstlendiğini belirtiyor: “Ebedi hakikat, ruhun ölümsüzlüğü ve bilincin doğasının her zaman kendisiyle özdeş olduğuna inanç” (Foucault, 1984: 87).

Ebedi bir istikrara dair bu inançlar, metafizikçilerin tarihi kapalı, tamamlanmış bir şey olarak görmelerine olanak tanır. Bu da onların tamamlanmış şeyden geri adım atıyormuş gibi yapmalarına ve bir bütün olarak onun hakkında “objektif” yorum yapmalarına olanak tanır. Ancak Foucaultcu/ Nietzscheci soy kütüğü fikrine göre böyle bir tarih, maddi

tarihin dışındaki fikirlere dayanır. Aksine, ölümsüzlüğe dair bu tür inançlar soy bilimcinin incelemesine tabi tutulmalıdır. Foucault, soy bilimcinin rolünün yalnızca tarihi kaydetmek değil, aynı zamanda tarihin kaydedilme biçimine de özel önem vermek olduğunu düşünmektedir. Foucault tarihi tıpla bu şekilde ilişkilendiriyor: “Tarih... enerjilerin ve başarısızlıkların, yüksekliklerin ve yozlaşmaların, zehirlerin ve panzehirlerin farklı bir bilgisi haline gelmelidir. Görevi tedavi edici bir bilim olmaktır” (Foucault, 1984: 89). Bu anlamda soy bilim, kendine yönelen bir tür sürekli şüphecilik haline gelir. Böyle bir geçmişin kişisel katılımı sınırlaması gerekir. Tarihi bir tür kendini tanıma olarak görmek sadece romantikliklidir. Ancak bu soy kütüğü, baktığı duruşu silmez. Saf nesnellik iddiasında da bulunmaz. Foucault'nun soy kütüğü, daha önce de belirtildiği gibi “Bilgi” ve “Hakikat”i yalnızca perspektifler olarak görmektedir. Gerçek Tarih ya da “tarih duygusu” kendi bakış açısını kabul eder ama yine de ona mesafe koyar. Bilginin “bilis eyleminde kendi soy kütüğünü yaratmasına ve wirkliche historie, kendi konumunun dikey yansıması olarak tarihin bir soy kütüğünü oluşturur” (Foucault, 1984: 90). Başka bir deyişle, tarih duygusu, tarihi kendi perspektifinden, müdahale etmeden, onun gidişatına kapılmadan veya bundan etkilenmeden, isteyerek tanımlar.

1960-70'li yıllardaki Fransız hümanist geleneğinin Nietzsche'yi bu önemli yeniden değerlendirmeleri, daha büyük bilimsel ve entelektüel gelişmelerin itici gücü olmuştur. Üçüncü Cumhuriyet'in entelektüel kültürün bir yönü olarak hümanizm, Fransa'nın 1940'ta Hitler'e ve Nazizme teslim olmasıyla olan ilişkisinden ötürü zarar görmüştür. Hümanizm itibarı, Batı anlayışının emperyalizmin meşrulaştırılmasında oynadığı rol nedeniyle de zedelenmiştir. Kültürleri insanın zihinsel yapılarının sistematik yansımaları olarak düşünen kültürel antropolojideki esnek hareketler, Batılı olmayan kültür ve değerlere yönelik yeni bir takdiri ve Batılı kültürlerle karşı buna karşılık gelen bir şüpheciliği teşvik etmeye başlamıştı. *Claude Lévi-Strauss*'un öncülüğünü yaptığı esnek antropoloji, Avrupa kültürünün kendisi hakkında eleştirel düşüncelere ilham vermesine yardımcı oldu. İki yıkıcı dünya savaşının yaşanması ve her zaman mevcut olan nükleer imha riski, birçok bilim insanının ona şüphe ve güvensizlikle bakmasına yol açmıştı. Son olarak hem antropolojik hem de dilsel yapısalci felsefe de dahil olmak üzere hümanistik disiplinlerin hem katı hem de geçmişe saplanmış davranışlara neden olan bilimsel bir titizlik sergilenmesine yol açtı. Bu eleştirel temaların çoğu Foucault'nun ilk çalışmalarında planlı olarak mevcuttu.

Foucault'nun *Madness and Civilization*'i [Delilik ve Medeniyet: Akıl Çağında Deliliğin Tarihi] kültürlerdeki deliliğin anlamı üzerine yaptığı/yazdığı bir incelemedir. Orta Çağ'dan 18. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın yasaları, siyaseti, felsefesi ve tıbbı ile tarih fikrinin ve tarihsel yöntemin eleştirisidir. Her ne kadar delilerin toplumdaki ötekileştirilmesi tarihinde toplumsal yapıların etkisini tanımlamak için fenomenoloji dilini kullansa da Delilik ve Medeniyet Foucault'nun fenomenolojiden yapısalcılığa (Foucault'nun kendisinin her zaman inatla reddettiği bir etiket) doğru felsefi ilerlemesidir. Foucault, Delilik ve Medeniyet'te delilik kavramının kültürel evrimini üç aşamada izler: Rönesans, Klasik Çağ ve Modern Çağ. "Deliliğin fantastik dünyasında dolaşırken Foucault, aslında delinin bize onun deli olduğuna karar veren, onu öyle konumlandıran genel toplumsal harita üzerinde işgal ettiği yer itibarıyla yansıdığını gösteriyor. Her çağın kendi ütopyası içinde kendini arındırdığı, saflaştırdığı, idealleştirdiği tarihsel yolculukta, delinin bu arınma ayin ve oyunundaki yerini ve rolünü kavramamızı sağlıyor. Bu nedenle, Deliliğin Tarihi, aynı zamanda aklın tarihinin ana hatlarını da ortaya koyuyor: Akıl, kendini ancak deliliğin zıddında, deliliğin zıddı olarak tanımlayabiliyor. Öyleyse delilik, toplum düzeninin varlığı için gerekli; çünkü bu düzen ancak kendi negatifinin aynasında kimlik bulabiliyor" (Foucault, 2020: 800).

Michel Foucault, Delilik ve Medeniyet'i psikoloji alanındaki daha önceki çalışmalarından, kişisel psikolojik zorluklarından ve akıl hastanesinde çalışırken yaşadığı mesleki deneyimlerden yola çıkarak geliştirmiştir. *Madness and Civilization*'in 1961 baskısının önsözünde Foucault şunları söylemiştir: "Modern insan artık deliyle iletişim kurmuyor. . . Ortak bir dil yok, daha doğrusu hiç yok; On sekizinci yüzyılın sonunda deliliğin akıl hastalığı olarak oluşumu, bir diyalogdaki kopukluğa tanıklık eder, daha önce yasalaştığı şekliyle ayrılığı verir ve sabit bir sözdizimi olmayan, bocalayarak söylenen tüm o kusurlu sözcükleri bellekten uzaklaştırır. Delilik ile akıl arasındaki alışverişin yapıldığı yer akıl hastahaneleridir. Mantıksal olarak deliliğe dair bir monolog olan psikiyatrinin dili ancak böyle bir sessizlik içinde ortaya çıkabilirdi" (Foucault, 2009: 27). Foucault'nun tezi; toplumsal güçlerin deliliğin ve toplumun varoluşunun anlamını nasıl belirlediğini net bir şekilde göstermektedir. Delilik ve Uygarlık, uygun bir şekilde, "iyileştirilebilen yabancılaşmalara sonsuza kadar indirgenemez olan, akıl bozukluğunun egemen girişimine" bir saygı duruşuyla sona ermektedir. Kendi gücüyle direnme alışkanlığında olduğumuz o devasa ahlaki tutsaklığa...

Foucault ile ilgili Türkçe'de kendisinin yazdığı ya da onun hakkında yazılan birçok kitap çıkmıştır. Bunlar içinde; Michel Foucault'un yazdıkları Kendini Bilmek, Bu Bir Pipo Değildir, Kabahat İşlemek-Doğruyu Söylemek, Hapishaneye Alternatifler, Kliniğin Doğuşu Tıbbi Bakışın Arkeolojisi, İktidarın Gözü, Özne ve İktidar, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Eleştiri Nedir? Kendilik Kültürü, Özgürlük ve Bilgi Fons Elders'le Söyleşi, Seçme Yazılar III, Ölüm ve Labirent, Hermenötiğin Kökeni, Bir Aile Cinayeti, Felsefe Sahnesi, Sonsuza Giden Dil, Foucault ve Şeyler-Kurmaca Bir Söyleşi, Tenin İtirafı / Cinselliğin Tarihi IV, Kabahat İşlemek - Doğruyu Söylemek, Toplumunu Savunmak Gerekir, Öznenin Yorumbilgisi College De France Dersleri (1981-1982), Yapısalcılık ve Post Yapısalcılık, Bilme İstenci Üzerine Dersler (1970-1971) / College De France Ders Notları 1, Marks'tan Sonra, Hakikat Cesareti Kendinin ve Başkalarının Yönetimi 2, Manet/ Velazquez ve Estetik, Kelimeler ve Şeyler, Deliliğin Tarihi, Hapishanenin Doğuşu, Cinselliğin Tarihi, Biyopolitikanın Doğuşu, Bilme İstenci Üzerine Dersler, Seçme Yazılar VI Cilt vs. neredeyse tüm külliyyatının çevrildiğini göstermektedir. Bu yönüyle Foucault'yu unutmak bir hayli zor gözükmektedir.

Foucault, The Order of Things'de (1965) [Şeylerin Düzeni] her tarihsel dönemin, gerçeğin ne olduğunu belirleyen temel epistemik varsayımlara, düşünme yollarına sahip olduğunu öne sürer. Biyoloji, ekonomi ve dilbilimin kökenlerini tasvir ederek bir konu hakkında kabul edilebilir söylemin ne olduğunu açıklar. İnsan bilimlerinin kökenlerine giriş, ayrıntılı, adli analizler ve görüş hatları, gizlilik ve karmaşıklık ağlarının tartışılmasıyla Diego Velázquez'in Las Meninas (Bekleyen Kadınlar, 1656) adlı grup tablosunda mevcut olan temsil durumlarını inceler. Foucault'nun analizleri uygulaması, insan bilimlerinde araştırmacıların konuya bakış açılarında meydana gelen algıdaki benzer gelişmelerdeki yapısal paralellikleri göstermektedir. Filozof bu kitabında tarihsel bir dönemin, bilgi alanlarında ortak olan ve hangi fikirleri kavramsallaştırmanın mümkün olduğunu belirleyen epistemlerle (hakikat ve söylem hakkında düşünme yolları) karakterize edildiğini yazmıştır (Foucault, 1994: 5-7).

Burada hangi fikirlerin doğru olarak onaylanmasının kabul edilebilir olduğu önemlidir. Kabul edilebilir fikirlerin zaman içinde değişmesi ve gelişmesi, örneğin Klasik Antik Çağ (M.Ö. 7. yüzyıl – MS 5. yüzyıl) ile Modernite (MS 1500) dönemleri arasında entelektüalizmin paradigma kaymaları olarak ortaya çıkması, bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Her tarihsel dönemin temelinde epistemik bir ilişki olduğu tezi neyin doğru neyin kabul edilebilir olduğunu belirleyen varsayımları, düşünme biçimlerini kapsar. Dil ile ilgili olarak: genel gramerden dilbilime, Canlı organizmalara ilişkin: doğa tarihinden biyolojiye, Paraya ilişkin: zenginlik biliminden ekonomiye Foucault üç bilgiyi analiz eder. Bu üç bilgi türü; Benzerlik ve benzerlikle karakterize edilen Rönesans epistemesi, temsil ve sıralama, kimlik ve farklılık, kategorizasyon ve taksonomi ile karakterize edilen Klasik dönemin epistemesi, kitabın konusu da olan modern çağın epistemesi. Klasik dönem epistemesinde İnsan kavramı henüz tanımlanmamış ancak konuşulmuştur. İnsan ayrı bir epistemolojik farkındalığa tabi değildir. Şeylerin Düzeni (1966), bilgi üretimindeki “modern insan bilimlerinin bilişsel durumu”- araştırmacıların incelenmekte olan bir konuya başvurduklarını görme yolları- hakkındadır. Foucault’nun insan bilimlerinin epistemik kökenlerine girişi, Diego Velázquez’in bir sanat eseri olarak Las Meninas (Bekleyen Hanımlar, 1656) tablosunun adli analizidir. The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences’da sunulan epistemik uygulamaların eleştirisi, kültür tarihi araştırma metodolojisini genişletip derinleştirmiştir.

The Order of Things on ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde; Las Meninas (Nedimeler Tablosu), dünya düzyazını, dört benzerlik, imzalar, dünyanın sınırları, şeylerin yazılması, dilin varlığı, temsil, Don Kişot, emir, işaretlerin temsili, çoğaltılmış temsil, benzerliğin hayal gücü, matematik ve taksinomi, konuşuyorum, eleştiri ve yorum, genel dilbilgisi, fiil teorisi, artikülasyon, tanım, türetme, dil dörtlüsü, sınıflandırma, tarihçiler ne diyor, doğal tarih, yapı, karakter, süreklilik ve felaket, canavarlar ve fosiller, doğanın söylemi, değişim, zenginlik analizi, para ve fiyatlar, Merkantilizm, rehin ve fiyat, değer yaratımı, fayda/ yarar, genel tablo, arzu ve temsil, temsil sınırları, tarihsel çağ, emek ölçüsü, varlıkların organik yapısı, kelime çekimi, ideoloji ve eleştiri, objektif sentezleri, emek-yaşam ve dil, yeni deneysellikler, Ricardo, Cuvier, Bopp, nesneye dönüşen dil, insan ve ikizleri, dilin dönüşü, kralın yeri, sonluluğun analitiği, ampiriklik ve transandantaldık, “Cogito” ve düşünülmeyen, kökenin geri çekilişi ve dönüşü, söylem ve insanın varlığı, antropolojik uyku, insan bilimleri, bilginin üç yüzü, beşeri bilimlerin formu/ biçimi, üç model, tarih, psikanaliz ve etnoloji, sonuç vb. konular analiz edilmiştir (Foucault, 2005: 6-9). *Şeylerin Düzeni* (1966), bilgi üretimindeki “modern insan bilimlerinin bilişsel durumu”, araştırmacıların incelenmekte olan bir konuya başvurduklarını görme yolları hakkındadır. Bu konu temelde

Nietzsche'nin "Ecce Homo" "Tragedyanın Doğuşu", "Zamana Aykırı Bakışlar", "Ahlakın Soy kütüğü", "İyinin ve Kötünün Ötesinde", "İnsanca Pek İnsanca", "Şen Bilim" vb. yapıtlarıyla yakından ilintilidir.

Nietzsche, klasik Atina tragedyasında, Silenus'un sözde bilgeliğinde bulunan karamsarlığı aşan bir sanat biçimi buldu. Yunan seyirciler, sahnedeki karakterlerin tasvir ettiği insani acıların uçurumuna bakarak, tutkuyla ve neşeyle hayatı tasdik ettiler, onu yaşamaya değer buldular. Trajedi'nin Doğuşu'ndaki ana tema, Dionysosçu ve Apolloncu Kunsttriebe'nin "sanatsal dürtüler" birleşiminin dramatik sanatlar veya trajediler oluşturmasıdır. Apollo uyumu, ilerlemeyi, açıklığı, mantığı ve bireysellik ilkesini temsil ederken Dionysos ise düzensizliği, sarhoşluğu, duyguyu, coşkuyu ve birliği temsil eder. (Bu nedenle bireyleşme ilkesi ihmal edilmiştir.) Nietzsche bu iki gücü kullandı çünkü ona göre bir yanda zihin ve düzen dünyası, diğer yanda tutku ve kaos vardı. Apolloncu ve Dionysosçu yan yana gelmeler trajedinin karşılıklı etkileşiminde ortaya çıkmaktadır. Dramanın trajik kahramanı, ana kahraman, yerine getirilmeden ölmesine rağmen adaletsiz ve kaotik (Dionysosçu) kaderini (Apolloncu) düzene sokmak için mücadele eder. O ilkel birliği, gücün artması, çılgınlığın bahşettiği doluluk ve bolluk deneyimi olarak tanımlamaktaydı. Çılgınlık sarhoşluk görevi görür ve herhangi bir sanatın yaratılmasını sağlayan fizyolojik durum için çok önemlidir. Bu durum tarafından uyarılan kişinin sanatsal iradesi güçlenir. Bu durumda kişi her şeyi kendi doluluğuyla zenginleştirir: Her ne görürse görsün, her ne olursa olsun irade büyümüş, gergin, güçlü, güçle aşırı yüklenmiş olarak görülür. Bu durumdaki bir adam, her şeyi onun gücünü yansıtan kadar, yani onun mükemmelliğinin yansıması olana kadar dönüştürür. Bu mükemmelliğe dönüşme zorunluluğu sanattır (Nietzsche, 2019: 15-152).

Nietzsche, Aeschylus ve Sophokles'in eserlerinin sanatsal yaratımın zirvesini, trajedinin gerçek anlamda gerçekleşmesini temsil ettiği konusunda kararlıdır. Trajedi'deki *Untergang* (kelimenin tam anlamıyla "batmak" veya "aşağı doğru gitmek"; gerileme, bozulma, çöküş, ölüm vb. anlamına gelir) Euripides'le başlar. Nietzsche, Euripides'in trajedilerinde Sokratik rasyonalizm ve ahlaki kullanmasına karşı çıkıyor ve etik - aklın aşılmasının trajedinin temelini, yani Dionysosçu ve Apolloncu olanın kırılma dengesini çaldığını iddia ediyordu. Sokrates, akli o kadar vurguladı ki mitin ve acının değerini insan bilgisine yaymıştı. Platon diyaloglarında bu yolu izlemeye devam etti ve modern dünya sonunda Apolloncu ve

Dionysosçu ikilemde bulunan sanatsal dürtüler pahasına akli miras aldı. Filozof Nietzsche, Apolloncu olmadan, Dionysosçu olanın tutarlı bir sanat eseri oluşturacak biçim ve yapıdan yoksun olduğunu ve Dionysosçu olmadan Apolloncu olanın gerekli canlılık ve tutkudan yoksun olduğunu belirtmişti. Bu fikrin etkisinin bir örneği, antropolog Ruth Benedict'in, Nietzsche'nin "Apolloncu" ve "Dionysosçu" karşıtlıklarını, Yerli Amerikan kültürleri hakkındaki düşüncelerinin uyarıcısı olarak kabul ettiği *Kültür Kalıpları* kitabında görülebilir (Benedict, 2005: 7-18). Carl Jung, Psikolojik Tipler'de bu ikilik üzerine kapsamlı yazılar yazmıştır. Michel Foucault kendi kitabı *Delilik ve Medeniyet*, büyük filozof Nietzscheci soruşturmanın güneşi altında okunmalıdır. Burada Foucault, Nietzsche'nin trajedinin doğuşu ve ölümüyle ilgili tanımına ve Batı dünyasının daha sonraki trajedisinin trajik olanın ve dolayısıyla kutsal olanın reddi olduğu şeklindeki açıklamasına atıfta bulunmaktadır.

Foucault ve Nietzsche Çalışmaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan on yıl sonra, Walter Kaufmann ve R J Hollingdale'in çevirileri ve analizleri sayesinde Nietzsche'nin felsefi yazıları Fransa'da yeniden canlandı. Georges Bataille da bu yeniden canlanmada etkili oldu ve 1937 tarihli dikkate değer makalesi "Nietzsche ve Faşistler" ile Nietzsche'yi düşüncelerine Nazilerin el koymasına karşı savundu (Bataille, 1937: 3-13). Kendi başlarına tanınmış filozoflar olan diğerleri, Nietzsche'nin felsefesi üzerine yorumlar yazdılar; bunlar arasında dört ciltlik bir çalışma yapan Martin Heidegger'de vardı. Lev Shestov, Nietzsche'yi tasvir ettiği *Dostoyevski, Tolstoy ve Nietzsche* adlı bir kitap hazırladı. Georg Simmel, Nietzsche'nin etik açısından değerini Kopernik'in kozmolojik önemiyle karşılaştırarak açıklamaktaydı. Ferdinand Tönnies, Nietzsche'yi hayatının ilk dönemlerinden itibaren hevesle okudu ve daha sonra kendi eserlerinde onun kavramlarının çoğunu sıklıkla tartıştı. Nietzsche; Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, Oswald Spengler, George Grant, Emil Cioran, Albert Camus, Ayn Rand, Jacques Derrida gibi filozofları derinden etkilemişti. Camus, Nietzsche'yi saçmalık estetiğinin aşırı sonuçlarını elde eden tek sanatçı olarak tanımlamıştır. Mahon, Michael, Foucault'nun Nietzscheci soy kütüğünden ilk bahsedenlerdendi (Mahon, 1992: 20). Bu kitap Friedrich Nietzsche'nin yazılarının Fransız filozof Michel Foucault'nun düşüncesi üzerindeki etkisini inceleyen ilk kapsamlı çalışmadır. Hem Nietzsche'nin hem de Foucault'nun düşüncesindeki soy kütüğü kavramına odaklanan yazar, Foucault'nun yazılarında yavaş yavaş ortaya çıkan üç soybilimsel ekseni; hakikat, güç ve özneyi araştırmaktaydı.

Foucault'nun özellikle erken dönem delilik tarihinin bir sonucu olarak içine çekildiği bu eksenler kompleksi, onun gelecekteki çalışmalarında açıkça Nietzscheci bir yaklaşımı benimsemesini gerektiriyordu. Mahon, Foucault'nun *Histoire de la Folie*'sini Nietzsche'nin trajedi soykütüğü ışığında yorumlayarak, tarihte deliliğin ahlaki sorunsallaştırılmasının, üç eksenin ortaya çıktığı tarihsel koşulları nasıl sağladığını göstermektedir. Üç eksenin kademeli olarak ortaya çıkışının Foucault'nun 1960'ların geri kalanındaki yazıları, özellikle de *Les Mots et les Chos* yazıları üzerinden izini sürdükten sonra Mahon, Foucault'nun açık metodolojik ifadelerine ve onun soy kütüğü kavramına döner ve Foucault'nun *L'archeologie du savoir*'ının bir okumasını sunmaktaydı. Çalışma, Foucault'nun modern özelliğin soy kütüğü üzerine son yazılarının bir analiziyle ve modern psikanalitik arzu öznesi için hakikatin, iktidarın ve öznenin nasıl işlediğinin incelenmesiyle sona ermekteydi (Mahon, 1992: 35-38).

Gary, *Archaeologies of Vision: Foucault and Nietzsche on Seeing and Saying*'te [Görme Arkeolojileri: Görmek ve Söylemek Üzerine Foucault ve Nietzsche] konuya farklı bir açıdan yaklaşmıştı. Pek çok kişi Friedrich Nietzsche ve Michel Foucault'nun zaman ve tarih kavramlarımızı yeniden tanımladıklarını kabul ederken, çok az kişi görmek ve söylemek (Foucault'nun ifadesiyle) arasındaki “sonsuz ilişkinin” onların çalışmalarında oynadığı hayati rolün farkındaydı. Gary Shapiro, Nietzsche ve Foucault'nun görselliğe olan ilgisini ilk kez tüm boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Shapiro, Foucault'nun görsel direnç teorisi, fantazma veya simülakr kavramı ve Bosch'tan Warhol'a kadar sanatçılarda resim, dil ve iktidar ilişkisine ilişkin sorgulamaları da dahil olmak üzere görsel sanat üzerine tüm yazılarını araştırmıştır. Shapiro aynı zamanda az bilinen yazılarda yaptığı kazılarla/ incelemelerle Nietzsche'nin düşüncesinde görselliğin önemli bir tema olduğunu göstermekteydi. Yazar Nietzsche'nin Raphael, Dürer ve Claude Lorrain analizinin önemini açıklamayan yanı sıra, filozofun Yunan tiyatrosunun ve Wagnerci operanın görsel boyutuna ilişkin anlayışını inceliyor ve *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün yeni ve güçlü bir okumasını sunmaktaydı (Shapiro, 2003: 4-9).

“*Nietzsche, Şecere, Tarih*” Foucault'nun görselliğe olan ilgisini ve aynı zamanda iyi bir Nietzsche okuyucusu olduğunu göstermektedir (Shapiro, 2003: 25). Foucault, arkeolog ve soybilimci olarak temelde bir Nietzscheci'dir. Foucault'nun en büyük etkiyi yarattığı *Cinselliğin Tarihi* kitabı Nietzscheci'ye göndermelerle doludur (Lash, 1984: 17). Habermas

ve Foucault'nun çalışmaları önemli bir noktayı vurguluyor: Foucault, Nietzsche'yi takip ederek, wirkliche'in filozofu olduğunu fazlasıyla kanıtlamaktaydı (Flyvbjerg, 2000: 13). Nietzsche'nin Foucault üzerindeki etkisi ancak bunun felsefi geçerliliği ve politik sonuçları Foucault'nun son dönem metinlerinde bir kez daha Nietzsche'ye döndüğünü göstermektedir (Ure, 2007: 52). Foucault'nun, kökleri Habermas'ın kendi yorumuna dayanan Nietzsche okumaları, Nietzscheancı düşünceleri Habermas'ın, soybilimci Foucault'yu geliştirme işine dahil etmesinin sonucudur (Biebricher, 2005: 26). Seçim düşüncesinde etîğin sonuçları üzerine kısıktıcı bir söylem Nietzsche, Foucault ve Heidegger'de bulunmaktadır (Scott, 1990: 22).

Joseph Westfall ve Alan Rosenberg *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter* [Foucault ve Nietzsche: Kritik Bir Karşılaşma] kitabını yazmıştır. Foucault'nun Nietzsche'ye entelektüel açıdan borçlu olduğu yazılarında açıkça görülüyor ancak bu borcun kesin doğası, kapsamı ve nüansları nadiren araştırılmaktadır. Foucault'nun kendisi bazen yaklaşımının temelde Nietzscheci olduğunu iddia etmektedir. Bazen de fikirlerinin Nietzsche'den radikal bir kopuş anlamına geldiğinde ısrar ediyor gibi görünmektedir. Bu kitap türünün ilk örneği olup, bu iki düşünür arasındaki ilişkiyi, modern dünyadaki yaşamın doğası, bir yaşam biçimi olarak felsefe ve felsefeyi nasıl sürdürdüğümüz de dahil olmak üzere, ortak ilgi duydukları çağdaş kültür unsurlarına ilişkin olarak değerlendirmektedir. Kitaba katkıda bulunan yazarlar Foucault ve Nietzsche çalışmalarının önde gelen isimlerindedir ve onların katkıları Foucault-Nietzsche ilişkisini kabul etmede mümkün olan yaklaşımların çeşitliliğini yansıtmaktadır. Spesifik karşılaştırma noktaları arasında Foucault ve Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümüne ilişkin farklı anlayışlar da vardır. Bunun yanında sanat ve estetik; güç, yazma ve yazarlık; siyaset ve toplum, fikirlerin tarihi; şecere ve arkeoloji ve bilginin evrimi de tartışılmaktadır (Rosenberg and Westfall, 2018: 238).

David Owen, *Maturity and Modernity: Nietzsche, Weber, Foucault and the Ambivalence of Reason*'da [Olgunluk ve Modernite: Nietzsche, Weber, Foucault ve Aklın İkircikliliği] bir teorileştirme geleneği olarak analiz eden ve bir eleştiri tarzı olarak soybilimin gelişimini gösteren ilk kitaptır. Nietzsche, Weber ve Foucault'nun ana fikirlerindeki modernizme ilişkin net açıklamalar yapar. Bu düşünürler arasındaki ilişkileri metodolojik, temel ve politik düzeylerde gösterir (Owen, 1997: 5). Allan Megill, *Prophets of Extremity: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*'da [Aşırılığın

Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida] dört düşünürün aşırılık yorumlarını sunmaktadır: Nietzsche, Heidegger, Foucault ve Derrida. Yazar bu düşünürleri yirminci yüzyıl sanat ve düşüncesinde en özgün ve yaratıcı olanın çoğunun kaynağı olan kriz odaklı modernizm ve postmodernizmin daha geniş bağlamına yerleştirme çabasıdır (Megill, 1985: 399). Jacques Bouveresse ve Adan Kovacsics, *Nietzsche contra Foucault: Sobre la verdad, el conocimiento y el poder*'de [Nietzsche, Foucault'ya karşı: Hakikat, bilgi ve iktidar üzerine] iki düşünürdeki bilgi/ iktidar ilişkisi tartışmaktadır (Bouveresse & Kovacsics, 2020: 160).

Nancy Tuana ve Charles E. Scott, *Beyond Philosophy: Nietzsche, Foucault, Anzaldúa*'da [Felsefenin Ötesinde: Nietzsche, Foucault, Anzaldúa] bu üç düşünürü karşılaştırmalı edebiyat çerçevesinde incelemektedirler. Herhangi bir şeyin makul anlamı ve anlamı aşırılığa ulaşmadığı sorusu felsefe tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür. Bu sorular postmodern düşüncede olduğu kadar, pek çok olayın ve soyun deneyimlendiği ve felsefenin ötesinde görüldüğü özgürlükçü felsefelerde de devam etmiştir. Felsefenin içindeki normların ötesinde şeyler fikrini geliştirirken soylara ve onların dinamizmine özellikle dikkat edilmelidir. Bu çalışma bir felsefe tarihi ya da belirli bir filozofun eleştirel bir çalışması değildir; olayların ölçmenin, saymanın, anlamın ve değerinin ötesindeki boyutları etrafında deneyim kazanmanın bir yoludur. Bu uyumlamaların, insanların dünyada kendilerini yönlendirme ve bu dünyaya uyum sağlama biçimleri açısından hayati derecede önemli olduğu iddia edilmektedir. Tuana ve Scott: Nietzsche, Foucault ve Anzaldúa'nın çalışmalarında buldukları normatif etiğe alternatifler aramaktadırlar. Seslendirmenin imkânsız olduğu şeyler hakkında konuşmanın, konuşma ile konuşulamayan arasındaki boşluklarda yaşamının ve rasyonel duyarlılığın sınırlarını kavramsallaştırmanın, ifade etmenin bir yolu olarak dünyaya uyum sağlamayı teşvik etmektedirler (Tuana & Scott, 2020: 10-15). Kitapta; Nietzsche'nin felsefenin ötesine maruz kalması, Foucault'nun mantıksızlığı, Anzaldúa'nın Nepantla'sı, sınırdaki sanat felsefesi, ateşle oynamak, yoğun bir diyalog, yaşamak ve ölmek, hassasiyetlerin ötesindeki konular vs. açıklanmaktadır.

Michel Foucault ve Paul Rabinow'un *Ethics: Subjectivity and Truth*'da [Etik: Öznellik ve Gerçek] bilgi ve güç arasındaki ilişki irdelenmektedir. Güç ve bilgi hakkındaki düşüncelerimiz üzerinde Michel Foucault (1926-1984) kadar güçlü bir etkiye sahip olan çok az filozof vardır. Çalışmaları pek çok disiplinin öğretimini etkilemiştir ve hâlâ kritik öneme sahiptir. Bu

anlaşılır, erişilebilir cilt, Foucault'nun tüm derslerinin, makalelerinin ve röportajlarının tam koleksiyonundan alınmıştır. Onun en önemli eserini yeni nesil okuyucularla buluşturmaktadır. Paul Rabinow, Foucault'nun Collège de France'daki ünlü derslerinin özetlerini, arkadaşlık, cinsellik, kendine ve başkalarına özen gösterme üzerine önemli yazıları röportajlarla eşleştiriyor. Foucault'un etik anlayışında büyük oranda Nietzsche'nin de etkisi vardır (Foucault and Rabinow, 1998: 384). Charles E. Scott, *The Question of Ethics: Nietzsche, Foucault, Heidegger*'de [Etik Sorunu: Nietzsche, Foucault, Heidegger] teşvik edici ve anlayışlı etiğin ikincil literatürüne derinlemesine araştırılmış ve zamanında yapılmış bir katkı sunmaktadır. ABD'nin Kıta Avrupası felsefi geleneğinin önde gelen yorumcularından biri olan Scott, kıta geleneği üzerinden bu üç filozofu tekrar yorumlamaktadır (Scott, 1990: 226).

Mark Olssen, *Toward a Global Thin Community: Nietzsche, Foucault, and the Cosmopolitan Commitment*'de [Küresel İnce Bir Topluluğa Doğru: Nietzsche, Foucault ve Kozmopolit Bağlılık] liberal-cemaatçi tartışmanın yönlerini yeniden incelemektedir. Her iki geleneği de eleştiren bu kitap, günümüz vatandaşları için tutarlı bir cemaatçilik biçiminin tek makul seçenek olduğunu savunmaktadır. Friedrich Nietzsche ve Michel Foucault hem ulusal hem de küresel düzeyde yirmi birinci yüzyıl siyaseti için normatif bir çerçeve sağlamak üzere tekrar okunabilirdi. Olssen, Nietzsche ve diğerlerinin yazılarında tanımladığı hayatta kalma etiğini kullanarak cemaatçilikle ilgili geleneksel sorunların üstesinden nasıl gelebileceğimizi göstermeye uğraşmaktadır. Cemaatçilik, Hegel ve Marx'la ilişkilendirilen geleneksel itirazların üstesinden gelmeyi, sağlam bir demokrasi fikrini uygulayarak özgürlüğü ve farklılığı korumayı amaçlamaktadır (Olssen, 2015: 269).

İngilizcede Foucault ve Nietzsche hakkında; Brian Lightbody'un *Felsefi Soybilim - Cilt II: Nietzsche ve Foucault'nun Soykütük Yönteminin Epistemolojik Yeniden İnşası*, Remigiusz Ryzinski'nin *Foucault Varşova'da*, Jan Rehmann'ın *Postmodernist Nietzschecilik'in Yapıbozumu: Deleuze ve Foucault*, Monroe C. Beardsley'in *Descartes'tan Nietzsche'ye Avrupalı Filozoflar*, Gary Gutting ve David de Vries'in *Foucault: Çok Kısa Bir Giriş*, Alexander Nehamas'ın *Yaşama Sanatı: Platon'dan Foucault'ya Sokratik Düşünceler*, Monroe C. Beardsley'in *Descartes'tan Nietzsche'ye Avrupalı Filozoflar*, Vanessa Lemm'in *Homo Natura: Nietzsche, Felsefi Antropoloji ve Biyopolitika*, Darren Staloff ve Michael Sugrue'nin

Nietzsche, Wittgenstein, Rawls ve Foucault: Batı Entelektüel Geleneğinin Büyük Zihinlerinden Derslerden Bir Seçki, Stefano Berni ve Ubaldo Fadini'nin *Kaybolan çizgiler: Nietzsche, Foucault, Deleuze vs.* sayılabilir.

Artières, Philippe, Jean-François Bert, Frédéric Gros, and Judith Revel *Foucault'nun not defteri*, Richard Wolin *Foucault'nun Estetik Kararcılığı*, Paul Veyne *Foucault. Yani, bir kişi*, Elisabeth Roudinesco *Çalkantılı Zamanlarda Felsefe: Canguilhem, Sartre, Foucault, Althusser, Deleuze, Derrida*, M. Olssen *Küresel İnce Bir Topluluğa Doğru: Nietzsche, Foucault ve Kozmopolit Bağlılık*, Sara Mills *Michel Foucault*, J. G Merquior *Foucault'nun çalışmalarına eleştirel bir bakış*, Alasdair MacIntyre *Ahlaki Araştırmanın Üç Rakip Versiyonu: Ansiklopedi, Şecere ve Gelenek*, Jason Kuznicki *Foucault, Michel (1926–1984)*, Gilles Deleuze ve Félix Guattari *Anti-Oedipus*, Gilles Deleuze *Foucault*, Behrooz Ghamari-Tebrizi *İran'da Foucault: Aydınlanma Sonrası İslam Devrimi*, David Garland *Yönetimsellik ve Suç Sorunu: Foucault, Kriminoloji, Sosyoloji*, Herbert L. Dreyfus ve Paul Rabinow *Michel Foucault: Yapısalcılığın ve Yorumbilimin Ötesinde*, Jacques Derrida *Cogito ve Deliliğin Tarihi*'de Fransız Nietzscheciliği bağlamında Foucault hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Sonuç

Foucault'nun meslektaşısı Pierre Bourdieu, filozofun düşüncesini “her zaman bilgi ve iktidarla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan, toplumsal sınırların ötesine geçmenin, ihlalin uzun bir araştırması” olarak özetlemiştir (Eribon, 1991: 328). Reading Üniversitesi'nden Philip Stokes, Foucault'nun çalışmalarının genel olarak “karanlık ve karamsar” olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, felsefe disiplininin hakimiyet alanlarını vurgulamak için nasıl kullanılabileceğini göstermesi bakımından iyimserliğe biraz yer bırakmaktadır. Bunu yaparak, Stokes'un iddia ettiği gibi, nasıl tahakküm altına alındığımız daha iyi anlaşılır, böylece bu tahakküm riskini en aza indirecek sosyal yapılar inşa etmeye çalışabiliriz (Stokes 2004: 187). Tüm bu gelişmelerde ayrıntılara çok dikkat edilmesi gerekmektedir; sonunda insanları bireyselleştiren detaydır (Marshall, 1996: 126). Foucault, hayatının ilerleyen dönemlerinde, çalışmasının gücünü bir fenomen olarak analiz etmekten çok, çağdaş toplumun “özneleri nesnelleştirmek” için güç kullanımını ifade ettiği farklı yolları karakterize etmeye çalışmakla ilgili olduğunu açıklamıştır. Bunlar üç geniş biçim almıştır: Birincisi, insan popülasyonları hakkındaki bilgiyi sınıflandırmak ve ‘düzenlemek’ için bilimsel otoriteyi içerir; ikincisi (deliliği, hastalığı, fiziksel özellikleri vb.

tanımlayarak) insan deneklerini kategorize etmek ve ‘normalleştirmek’ olduğudur; üçüncüsü ise cinsel kimlikler oluşturma ve kişinin kendi bedenini rutinler ve uygulamalarla meşgul olacak şekilde eğitme dürtüsünün, belirli bir toplum içinde belirli kalıpları yeniden üretmeyle sonuçlandığı tarzla ilgilidir (Foucault, 1982: 198).

Foucault’nun tüm çalışmalarının altında yatan tema, iktidar ve bilgi arasındaki ilişki ve ilkinin ikincisini kontrol etmek ve tanımlamak için nasıl kullanıldığıdır. Otoritelerin ‘bilimsel bilgi’ olarak iddia ettiği şeyler gerçekte yalnızca toplumsal kontrol araçlarıdır. Foucault, örneğin on sekizinci yüzyılda “deliliğin” sadece akıl hastalarını değil aynı zamanda yoksulları, hastaları, evsizleri ve aslında bireysellik ifadeleri hoş karşılanmayan herkesi kategorize etmek ve damgalamak için nasıl kullanıldığını göstermiştir. Çalışmalarında genellikle Marksist siyaset, cinsiyete ilişkin görüşleri, edebiyat ve edebi eleştiri, bilgi ve güç ilişkisi, psikanalitik yaklaşım, post modernizm, yapısalcılık, egemen güç, disiplin yetkisi, biyogüç, beden ve cinsellik, öznellik, kendi kendini oluşturan öznellik, özgürlük, eleştiri pratiği, kendini önemseme, bilgi, etki ve karşılama, eleştiri ve etkileşimler, kript normatiflik, kendini reddetme, yenilgiyi kabul etme, tarihsel yöntem ve yenilgicilik olarak soy bilim, feminizm, cinsellik, sosyal inşacılık ve insan doğası, eğitim ve otoritede yenilgi, benliğin psikolojisi vs. konularıyla ilgilenmiştir. İlk başlarda psikiyatri, tıp, hapisane sistemi olmak üzere toplumsal kurumlara yönelik eleştirileri, cinselliğin tarihine ilişkin fikir ve gelişmeleri, iktidara ilişkin genel teorileri ve iktidar ile bilgi arasındaki karmaşık ilişkilerle tanınmıştır. İlk olarak yapısalcılıkla ilişkilendirilen Foucault, sonraları post-yapısalcılık ve postmodern felsefeyle bağlantılı çalışmalar üretmiştir. Fransız Teorisinde önemli bir figür olan filozofun eserleri, disiplinler uzmanlıkların ötesinde akademik dünyada, özellikle de Anglo-Sakson dünyasında oldukça verimli olmaya hala devam etmektedir.

Alan Rosenberg ve Joseph Westfall, *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter*’da [Foucault ve Nietzsche: Kritik Bir Karşılaşma] bu iki filozof arasındaki entelektüel ilişkiyi açıkça ortaya koymuşlardır (Rosenberg & Westfall, 2018: 238). Foucault ile Nietzsche arasındaki ilişkiye ayrılan İngilizce ilk antolojinin 2018’de çıkması oldukça şaşırtıcıdır. Nietzsche’nin Foucault’nun düşüncesinde özel bir rol oynadığı iyi biliniyor ancak iki filozof arasındaki ilişkiye yönelik canlı bir bilimsel ilgi yerine, Nietzsche’nin Foucault’nun düşüncesinde özel bir rol oynadığı tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır. 1953’te İtalya’da güneşi altında bir kumsalda

Nietzsche'yi okuyan Foucault'nun o dönemde Fransız felsefesine egemen olan üç H'nin (Hegel, Husserl, Heidegger) etkisinden kurtardığına dair biraz efsanevi anlatıma alışılmıştır (Defert, 2013: 19). Bibliothèque National de France'a yakın zamanda yapılan eklemeler sayesinde, bu değişimin daha incelikli bir açıklaması şüphesiz halihazırda yoldadır. Benzer şekilde, Alan Rosenberg ve Joseph Westfall'ın editörlüğünü yaptığı koleksiyonda, Foucault'nun Nietzsche'yle ömür boyu süren karşılaşmasının sonunda felsefi içerikle zenginleştiğini bulma beklentisiyle yaklaşılabılır. Bu bakış açısı, Foucault'nun çalışmalarının Kantçı köklerine odaklanan son zamanlardaki mükemmel araştırma dizisini dengelemek açısından hayati derecede önemlidir. Bilginin sınırları, özerklik olarak özgürlük ve Aydınlanma gibi Kantçı temalar Foucault'nun eserlerini kuşatsa da Foucault'nun özel felsefi yönelimini tanımlayan Nietzscheci konulardır. Öznenin ayrılığı, iktidar, tarihsel süreksizlik, deneysellik vs. üzerinden Foucault'yu anlamak, Kant ve Nietzsche'nin (bir kısmını) birlikte düşünmeyi gerektirir. Ancak zikrettiğimiz makalelerin de gösterdiği gibi Foucault'nun Nietzsche ile ilişkisini kavramak başlı başına zorlu bir iştir.

Foucault'nun Nietzsche'yi okumasında ve benimsemesinde de öncelik taşıyan epistemolojik sorulardır. Foucault'nun Cinselliğin Tarihi'nin İngilizce çevirisinden yazılan ilk cildinin başlığı "Bilme İsteği", Foucault'nun Nietzsche'ye en büyük ve en göze çarpan övgüsünü oluşturur. Foucault'nun "Nietzsche, Genealogy, History", Lectures on the Will to Know'daki tartışmalarına kadar izlenebilecek epistemolojik borcu açıkça ortaya koymaktadır. "Nietzsche Üzerine Bir Ders" ve "Hakikat ve Hukuki Formlar" hepsi yaklaşık 1970'lerden kalma çalışmalardır. Nietzsche'yi okumak, Foucault'nun epistemik ilişkileri yapısal olarak toplumsal ilişkilere bağlı olarak kavramsallaştırmasını sağlarken, düşünce sistemlerinin tarihsel evrimini terimlerle açıklamayı reddediyordu. Bunda teleolojik gelişim ya da ideolojik belirlenim etkiliydi. Foucault'nun sözleriyle, Nietzscheci yaklaşım ona ne bilen öznenin ne de bilgi nesnelere, bir toplumsal gerçeklik alanını organize eden tarihsel olarak spesifik taktik ve stratejilerden bağımsız olarak verili olmadığı "harici, dışsal bir hakikat tarihi" perspektifini açmaktaydı. Bu bakış açısı, Foucault'nun bilgi arkeolojisi projesinden doğmaz; daha ziyade onun soy kütüğüne ilişkin uzantıya işaret eder. Dışsal bir hakikat tarihiyle Foucault'nun ilgi odağı, verili bir düşünce sisteminin örtük kavramsal biçiminden toplumsal pratikler alanındaki heterojen olaylar aracılığıyla tarihsel oluşumuna doğru kayar. Foucault soy kütüksel araştırmaları

için bu perspektifi benimsemesine rağmen, “hakikatin içsel tarihini”, yani “kendini kendi düzenleme ilkeleri çerçevesinde düzelten hakikatin tarihini” geçerli bir alternatif olarak açıkça kabul eder. Foucault’nun amacı ahlaki ya da metafizik önyargıları çürütmek değil, yeni kavramsal olasılıkları açığa çıkarmaktır. Aslında bu farklılık derinlere uzanıyor ve kapsamlı bir çalışma gerektiriyor. Foucault’da bilgi tutkusunun tartışılması, Nietzsche’nin hiçbir şekilde hakikatin değerini inkâr etmediğini, aksine onu aktif öz-kurma görevine tabi kıldığını göstermektedir.

Jeffrey Weeks, Jean Baudrillard’ın *Oublier Foucault*’na bir cevap olarak *Remembering Foucault*’yu yazmıştır. Michel Foucault’yu unutmamanın zamanı geldi mi? Geçtiğimiz çeyrek yüzyılda bunu yapmamız için birtakım emirler vardı. Bu durum, Baudrillard’ın 1977’de yaptığı sert polemik müdahalesiyle kötü bir üne kavuşmuştu. Görünen o ki, Foucault zaten çok güçlüydü, dolayısıyla “unutamayacak kadar güçlüydü”. Baudrillard’a göre onu övmek ona kötülük yapmaktı. Bu bir Baudrillard’cının uzaklaşmayı dilemesi kadar bir unutmama değildi. Körfez Savaşı belki de Foucault gerçekte gerçekleşmedi. Foucault’nun devam eden prestiji ve kültürel teorinin akademik uygulayıcıları tarafından onun adının neredeyse törensel bir şekilde anılması, düşüncesinin çalışma aralığını küçük bir düzeye indirme etkisine sahip olmuştur. Ancak Foucault’nun metinleri tamamen vazgeçilebilir eserler değildir (Weeks, 2005: 186-187). Ne Foucault’un entelektüel bir peygamber ilan edilmesi ne de onun polemiksel bir şekilde reddedilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Foucault’nun Nietzsche’ye entelektüel açıdan borçlu olduğu yazılarda açıkça görülüyor ancak bu sorunların kesin dağılımı, kapsamı ve nüansları nadiren araştırılmaktadır.

Foucault, eserlerinde kendisini felsefi, tarihsel, psikolojik ve daha sonra giderek politik sorunlara adanmıştır. Çağdaş Batı toplumlarında sorunsallaştırılan belirli rasyonelliklerin ve temel deneyimlerin eleştirel olarak değerlendirilmesiyle ilgilenmiştir. Özellikle 1960’lı yıllarda toplumsal söylemleri araştırmak için tarihsel bir yöntem olan bilginin arkeolojisini kullanmıştır. Bu konuda söylem analizi terimi daha yaygındır. Söylem analizini özellikle Nietzsche’ci kavramlar üzerinden şekillendirmiştir. 1970’lerin başında Foucault, çalışmalarını giderek iktidarın işleyişini incelemeye yöneltmiştir. 1961’de Foucault’nun ilk büyük çalışması *Folie et déraison* yayınlandı. *Histoire de la folie à l’âge classique* (İng. Madness and Society) aynı zamanda doktora tezi olan 500 sayfayı aşkın çalışmasında, modern, Batılı rasyonel toplumlarda

deliliğin temalaştırılması ve sorunsallaştırılmasını yoğun bir şekilde ele aldı. Uluslararası ilgiyi ilk kez beş yıl sonra, 1966'da *The Order of Things* (Fransızca: *Les Mots et les Chos*) adlı kitabının yayımlanmasıyla kazandı. Bu yıllarda o Fransız Nietzscheciliği'nden yoğun şekilde etkilenmişti. Bunu başka yayınlar da takip etti: 1969'da *Bilgi Arkeolojisi* çıktı, 1975'te ise *Gözetim ve Ceza* (orijinal *Surveiller et punir*) başlıklı kitabı çıktı. 1976'da son büyük çalışması *Cinsellik ve Hakikat*'in (Fransız *Histoire de la cinsellité*) ilk cildi yayımlandı. Özellikle daha sonraki çalışmalarında güç analizine yönelik çok sayıda kavram ve prosedürü tanıtmıştır. Yaptığı işi bir "alet kutusu" olarak görüyordu. Bu tür "araçlar", örneğin Friedrich Nietzsche'ye dayanan çağdaş-eleştirel soy kütüğü yöntemini, özellikle güç stratejilerinin incelenmesi için icat edilen dispozitif kavramını ve modern yönetimsellik kavramını içermekteydi. Foucault, 20. yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olarak kabul edilir ve bu tür girişimlerden hoşlanmasa da sıklıkla postyapısalcılıkla ilişkilendirilir. Hayatı boyunca çalışmalarının sistemleştirilmesine karşı çıkmıştır. Foucault'nun çalışmaları ve düşünceleri üzerindeki özellikle Immanuel Kant, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger ve Georges Canguilhem'in etkileri vardır. Muhtemelen Foucault'nun düşüncesinin en büyük hayranlığı Friedrich Nietzsche'nin felsefesiydi. Bundan yola çıkarak, 1887 tarihli *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* adlı çalışmasının başlığında ima ettiği ve modern ahlakın tarihsel gelişimini incelediği bir yöntem olan soybilimin hakikat ve metafizik eleştirel yöntemini devraldı. Nietzsche'ye göre ahlakın evrensel bir biçimi yoktur; daha ziyade ahlak denilen şey, tarihsel olarak muhalif taktiklerin ve çıkarların derinlemesine işlenmesinden doğar. Foucault bu yaklaşımın temel fikirlerini ele aldı ve bunları bağımsız olarak sürdürdü. Ona göre soybilimsel yaklaşım, her şeyden önce hümanizm, psikiyatri, ceza sistemi ve cinsellik gibi Batı tarafından iyi tanımlanmış temel deneyimlere saldırmak ve radikal bir şekilde sorgulamak anlamına geliyordu. Hayatı boyunca kendisini bir "Nietzscheci" olarak görmüştür. Nietzsche ve Foucault'nun eserlerinde ve motiflerinde yüksek düzeyde "güç istenci" ve bilgi ilişkisi bulunmaktadır. Foucault eserlerinde kullandığı metodolojiyi Nietzsche'de ve kendi soykütüğünde açıklamıştır. Foucault'ya göre, gerçekleştirilen değişim aynı zamanda ve her şeyden önce merkezi iktidar kavramı tarafından başlatılmıştır. Foucault'nun Nietzsche'ye dayalı yaklaşımına verdiği adla 'soykütüksel' analiz için, bu analizin kendisinin araştırmasını iktidar-bilgi dispozitifinde içindeki bir konumdan yürüttüğü de dikkate alınmalıdır. Aslında Foucault başka bir

manada Friedrich Nietzsche'ye dayanan anarşist bir nihilizmi de temsil etmektedir. İşte bu yüzden hatırlanmayı fazlasıyla hak etmektedir.

Michel Foucault'yu hatırlamak, bizim için derin düşünsel katkılarla dolu bir mirası anmak anlamına gelmektedir. Foucault'un güç, bilgi ve toplum üzerine çarpıcı analizleri, düşünce dünyamızı şekillendirmeye devam etmektedir. Onun eserleri, sorgulayıcı zihinlere ilham verip, bize toplumsal yapıları eleştirel bir bakış açısıyla görmeyi öğretmektedir. Foucault'nun fikirleri, günümüzdeki pek çok tartışmanın temelini oluşturmakta ve bu bağlamda onun düşünce dünyasına katkıda bulunmuş olmak bizim için bir ayrıcalıktır. Bu büyük düşünürü anarken, onun bize sunduğu bilgelikle geleceğe yürümeye devam etmek, toplumsal gerçeklikleri daha derinlemesine anlama ve değiştirme yolunda bir taahhüttür. Foucault'nun düşünsel mirası, kendi anlayışımızı zenginleştirmeye devam edecek ve onun eserleriyle söyleşim kurarak kendi yolumuzu bulmamıza rehberlik edecektir. İşte bu sebepten dolayı o unutulmaktan ziyade hatırlanmayı hak etmektedir.

KAYNAKÇA

Bataille, Georges. (1937). “Réparation à Nietzsche: Nietzsche et les fascistes”, in *Acéphale*, No:2, Janvier, p. 3-13.

Benedict, Ruth. (2005). *Patterns of Culture*, New York: Mariner Books.

Biebricher, T. (2005). Habermas, Foucault and Nietzsche: A double misunderstanding. *Foucault Studies*, 1-26.

Bouveresse, Jacques and Kovacsics, Adan. (2020). *Nietzsche contra Foucault: Sobre la verdad, el conocimiento y el poder.* [Español: Ediciones del Subsuelo.

Defert, Daniel. (2013). “Chronology,” in C. Falzon, T. O’Leary, and J. Sawicki (eds.), *A Companion to Foucault*, Blackwell.

Eribon, Didier. (1991). *Michel Foucault*. Betsy Wing (translator). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Flyvbjerg, B. (2000, April). Ideal theory, real rationality: Habermas versus Foucault and Nietzsche. In *Paper for the Political Studies Association’s 50th Annual Conference, The Challenges for Democracy in the 21st Century*, London School of Economics and Political Science (pp. 10-13).

Foucault, Michel & Rabinow, Paul. (1998). *Ethics: Subjectivity and Truth (Essential Works of Foucault, 1954-1984, Vol. 1)*. London: The New Press.

Foucault, Michel. (1980). “Prison Talk,” Colin Gordon (trans.), in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*, Colin Gordon (ed.) New York: Pantheon Books.

Foucault, Michel. (1982). *The Subject and Power*. University of Chicago Press.

Foucault, Michel. (1984). “Nietzsche, Genealogy, History”. *The Foucault Reader*. Edited by Paul Rabinow. Pantheon Books, pp. 76-100.

Foucault, Michel. (1994). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*, London: Vintage; Reissue edition.

Foucault, Michel. (2005). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London and New York: Routledge.

Foucault, Michel. (2009). "Preface to the 1961 edition". *History of Madness*. Translated by Khalfa J. NY: Routledge.

Foucault, Michel. (2020). *Deliliğin Tarihi*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Girard, R. (Sep., 1984). "Dionysus versus the Crucified", *MLN*, Vol. 99, No. 4.

Heidegger, M. (1993). Letter on humanism. *Basic writings*, 204.

Hyppolite, J. (1974). *Genesis and structure of Hegel's "Phenomenology of spirit"*. Northwestern University Press.

Jacobs, I., & Wilson, T. (2023). Alexandre Kojève and Russian philosophy: Guest editors' introduction. *Studies in East European Thought*.

Lash, S. (1984). Genealogy and the Body: Foucault/Deleuze/Nietzsche. *Theory, Culture & Society*, 2(2), 1-17.

Mahon, Michael. (1992). *Foucault's Nietzschean Genealogy: Truth, Power, and the Subject*. New York: State University of New York Press.

Marshall, J. D. (30 June 1996). Michel Foucault: Personal Autonomy and Education. *Springer*.

Megill, Allan. (1985). *Prophets of Extremity: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*, University of California Press.

Nietzsche, Friedrich. (2012). *Wagner Olayı-Nietzsche Wagner'e Karşı*, Çev. M. Osman Toklu. İstanbul: Say Yayınları.

Nietzsche, Friedrich. (2019). *Tragedyanın Doğuşu*. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nietzsche, Friedrich. (2021). *Böyle Buyurdu Zerdüşt: Herkes ve Hiç Kimse İçin Bir Kitap*. Çev. Regaip Minareci, İstanbul: Can Yayınları.

Olssen, Mark. (2015). *Toward a Global Thin Community: Nietzsche, Foucault, and the Cosmopolitan Commitment*. London: Routledge.

Owen, David. (1997). *Maturity and Modernity: Nietzsche, Weber, Foucault and the Ambivalence of Reason*. London and New York: Routledge.

Peters, M. A., Neilson, D., & Jackson, L. (2022). Post-marxism, humanism and (post) structuralism: Educational philosophy and theory. *Educational Philosophy and Theory*, 54(14).

Rosenberg, Alan and Westfall, Joseph. (2018). *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter*, Bloomsbury.

Rosenberg, Alan ve Westfall, Joseph. (2018). *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter*. New York: Bloomsbury.

Schrift, Alan D. (2010). "French Nietzscheanism", In Schrift, Alan D. (ed.). *Poststructuralism and Critical Theory's Second Generation*. The History of Continental Philosophy. Vol. 6. Durham, UK: Acumen. (pp. 19-46).

Schrift, Alan D. (2014). *Poststructuralism and Critical Theory's Second Generation*, Routledge, ch. 1: French Nietzscheanism.

Scott, C. E. (1990). *The Question of Ethics: Nietzsche, Foucault, Heidegger*.

Scott, Charles E. (1990). *The Question of Ethics: Nietzsche, Foucault, Heidegger*. Indiana University Press.

Shapiro, G. (2003). *Archaeologies of vision: Foucault and Nietzsche on seeing and saying*. University of Chicago Press.

Shapiro, Gary (2003). *Archaeologies of Vision: Foucault and Nietzsche on Seeing and Saying*. Chicago: University of Chicago Press.

Sluga, H. (1993). *Heidegger's crisis: Philosophy and politics in Nazi Germany*. Harvard University Press.

Stokes, Philip. (2004). *Philosophy: 100 Essential Thinkers*. Kettering: Index Books.

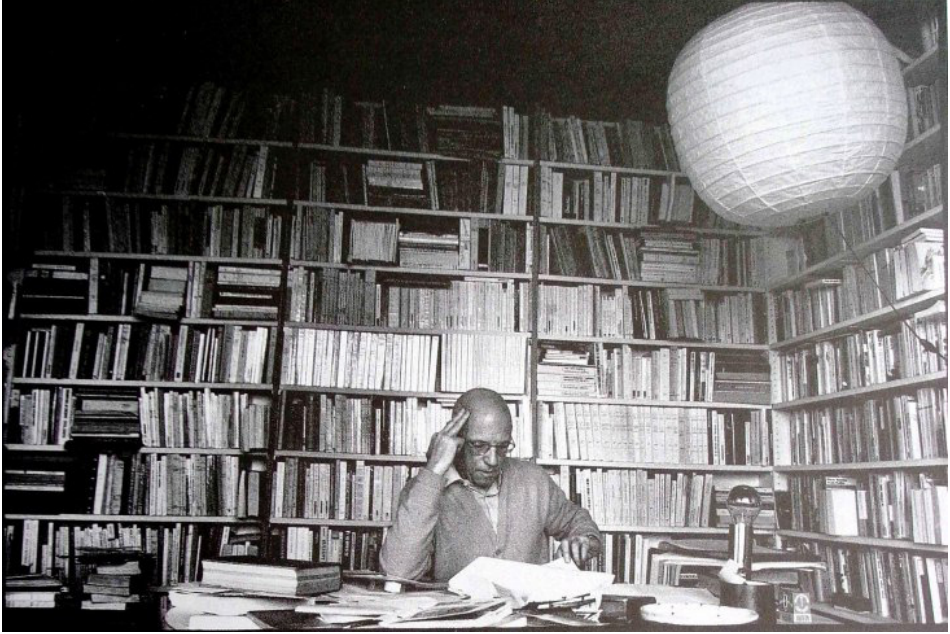
Tuana, Nancy and Scott, Charles E. (2020). *Beyond Philosophy Nietzsche, Foucault, Anzaldúa*. Indiana: I. University Press.

Ure, M. V. (2007). Senecan Moods: Foucault and Nietzsche on the Art of the Self. *Foucault Studies*, 19-52.

Wagner à Bayreuth, Richard. (1877) Nietzsche, *Friedrich* (Richard Wagner in Bayreuth [First French Version], Paris: Schmeitzner Chemnitz.

Weeks, Jeffrey. (2005). "Remembering Foucault". *Journal of the History of Sexuality* Vol. 14, No. 1/2, Special Issue: Studying the History of Sexuality: Theory, Methods, Praxis (Jan. - Apr.,)

EKLER

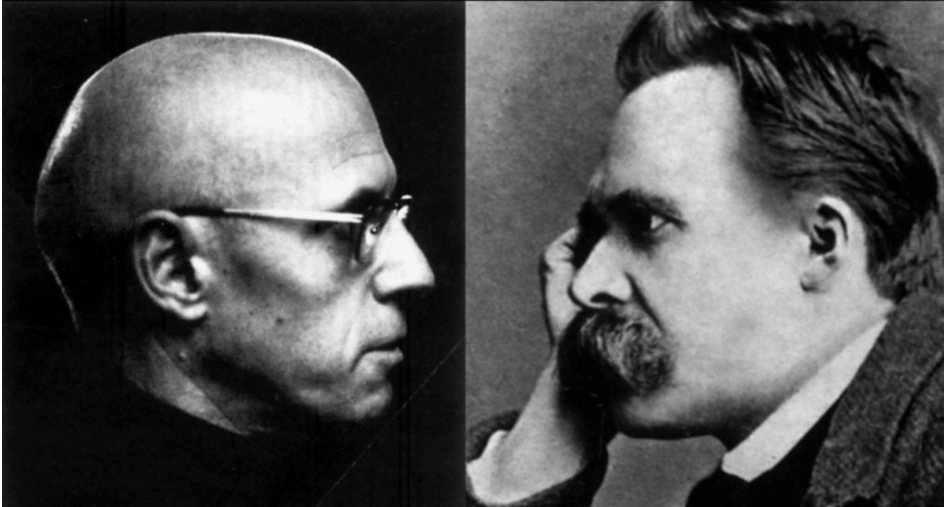
Michel Foucault kişisel kütüphanesinde çalışırken.

Kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRJ_9ZJEV2tR7yF-LlzpTQI1wRYEDUTu7JCWEkwNOadQajoHIRhpD3uFCB0Q2nks29qYMNU&usqp=CAU (Erişim tarihi: 09.01.2024)

Foucault'yu Hatırlamak.

Kaynak: <https://www.celebritywithyou.com/image/cache/catalog/products/Miniature-dolls/Michel-Foucault-French-philosopher-historian-of-ideas-writer-political-activist-literary-critic-Philosophy-Gift-Collectible-doll-3-680x630.jpeg>
(Erişim tarihi: 09.01.2024)

Foucault ve Nietzsche.

Kaynak: <https://www.stephenhicks.org/wp-content/uploads/2018/06/foucault-nietzsche-1024x576.jpg> (Erişim tarihi: 09.01.2024)